

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <II., Paderborn, Bischof>

Francofurti ; Lipsiæ ; Norjbergæ, 1713

Clades Variana.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29975

CLADES VARIANA.

MEMORIÆ. SACRUM

EN. UBI. ROMANÆ. CLADIS. MONUMENTA. SUPERSUNT
 VARUS. ET. ARMINIO. STRATUS. AB. HOSTE. JACET
 ET. CAMPO. IN. MEDIO. NOTUM. VICTORIA. NOMEN
 SERVAT. ADHUC. NOSTRIS. INCLYTA. TEMPORIBUS
 AUSPICHS. RAUIT. PUBES. GERMANA. SECUNDIS
 IMPERII. GEMINAS. NOBILE. PIGNUS. AVES
 DESINAT. EUPHRATES. PARTHOS. MEMORARE. TRIUMPHOS
 CLARIOR. EST. CÆSO. LUPPIA. QUINCTILIO
 RAPTA. JOVI. LATIO. CRASSI. SPOLIA. ILLE. PEREMPTI
 REDDIDIT. HIC. AQUILAS. OBTINET. USQUE. SUAS

FERDINANDUS. DEI. ET. APO-
 STOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS
 PADERBORNENSIS. COADJUTOR. MO-
 NASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. CO-
 MES. PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
 DE. FURSTENBERG

VARIANÆ. CLADIS. PÆNE. EXITIABILIS. ROMA-
 NIS. CÆSARE. AUGUSTO. AD. TEUTOBURGIEN-
 SEM. SALTUM. INTER. AMISII. ET. LUPPIÆ. FON-
 TES. ARMINIO. DUCE. A. CHERUSCIS. BRU-
 CTERIS. MARSIS. ET. CONTERMINIS
 GENTIBUS. ILLATÆ

M. H. P

NO-

NOTÆ.

1. CLADES VARIANA.] Nota hæc clades, quam ex auctori-
bus antiquis Vellei. lib. 2. Strabo lib. 7. Tacit. lib. 1. 2. 12, An-
nal. Suetonius in Augusto cap. 23. in Tiberio cap. 17. Florus lib. 4.
cap. 12. Dio Cassius lib. 56. Plinius lib. 7. hist. natur. cap. 45. Seneca
epist. 57. Zonaras Annal. tom. 2. Orosius hist. lib. 6. cap. 21. Manilius
poëta lib. 1. Ex recentioribus verò præter alios innumeros Philipp.
Cluver. lib. 3. German. antiq. cap. 19. Joannes Horrion lib. 2. Pane-
gyr. Pad. cap. 9. Bernardus Mollerus in descript. Rhæni lib. 5. Pideri-
tius in chron. Lippienf. Stangevolius lib. 1. Annal. Circ. Westphalici,
Bucherius in Belgio Romano, partim prolixius descripserunt, partim
breviter commemorarunt, partim eruditè & diligenter illustrarunt.

2. EN UBI ROMANÆ CLADIS MONUMENTA SUPER-
SUNT.] Verus hic Romanæ cladis monstratur locus, quem Ursper-
gensis, Naucerus, & alii Augustam Vindelicorum; Moguntiam
Æneas Silvius; Duisburgum Clivorum Aventinus & Joannes Ty-
bius in antiq. Duisburgi; in Misniam Irenicus; Strombergam Joanes
Gigas, & hunc sequutus Joannes Baptista Nicolosius; nonnulli
ad Embfaram flumen, ubi vicinum Cliviæ oppidum Dinslacum vi-
situr, falso transtulerunt. Repugnant enim horum opinioni, aut
errori potiùs, & communem certamque de loco designato senten-
tiam confirmant complura monumenta, pleraque ex veterum Ro-
manæ historiæ scriptorum testimoniis observata, atque etiamnum
conspicua: nimirum medii Germaniæ fines, quatenus ex continuis
bellis Romanis fuit cognita. Velleius l. 2. *quo proposito (Varus) mediam
ingressus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine ju-
risdictionibus agendoque pro tribunali ordine trahebat æstiva. At il-
li, in summam socordiam perduxere Quinctilium usque eò, ut se Præ-
torem Urbanum in foro jus dicere; non in mediis Germaniæ finibus
exercitui præesse crederet.* Via & iter à Rheno ad Visurgim in Cherus-
corum fines, Dio l. c. *Quia autem Romanos multos apud Rhenum,
multos apud se versari videntes, rebellionem palam attentare non au-
debant,*

debant, Varum ita acceperunt, ut omnibus ejus jussis obtemperaturi viderentur, proculque eum à Rheno in Cheruscorum fines, & ad flumen Visurgim abduxerunt. Habitus viæ, sive montes, saltus, silvæ, paludes, aggeres, pontes. Velleius l. c. Exercitus omnium fortissimus, inclusus silvis, paludibus, insidiis ab eo hoste ad inter-
 necionem trucidatus est. Tacit. 2. Ann. Premisso Cæcinâ, ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret. Dio l. c. Erant montes, quâ Varus tum ducebat, convallibus crebris intercepti ac inæquales: arbores autem densæ, ac immodicæ proceritatis, quibus Romani ante hostium adventum cadendis, viamque parando, & quæ opus habebant, pontibus jungendo defatigati fuerant, &c. Locum modo ibi, ut in monte silvis obsito, opportunum nacti, castra fecerunt, &c. postridie progressi sunt in locum nemore vacuum. Zonaras l. c. Illum cum suis legionibus in densis & impeditis silvis versantem, ex improviso pro notitiâ locorum, quâ minimè patebat exitus, circumvenerunt. Ultima Bructerorum sedes inter Amisiam & Luppiam amnes, haud procul Teutoburgiensi saltu. Tacit. 4. an. Ductum indè agmen ad ultimos Bructerorum; quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquæ Varii legionumque insepultæ dicebantur. Aliso & cladi, & tumulo legionum propinquus. Vellei. 2. Ann. Lucii etiam Cadii præfecti castrorum, eorumque, qui unâ circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus. Tacit. 2. Annal. Caesar audito castellum Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit, neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram Druso sitam disjecerant. Restituit aram, tumulum iterare haud visum; & cuncta inter castellum Alisonem, ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita. Si itaque in mediis Germaniæ finibus, inter Rhenum & Visurgim, in Teutoburgiensi saltu, prope Amisiam Luppiamque amnes, ultimos Bructerorum, Alisonem, aram Drusi, & tumulum Varianarum legionum, duce Arminio à Cheruscis, Bructeris, Marsis & conterminis gentibus Variana clades sit facta;

cer-

certum & manifestum est, alium ejus locum assignari non posse, quàm medium Paderbornam & Dethmoldiam vel Hornam inter, ubi omnes expressas à Velleio, Tacito & Dione *ωεξέσσις*, clarissimè representat situs. Duo praterea rivi, *Rubeus* & *Osseus*, sive *Rodens becke* & *Knockenbecke* / per *Senda* desertum saltui Teutoburgiensi proximum defluentes; ille ab aquis sanguine infectis, hic ab injectis ossibus appellatus: ubi ossa humana, diversi generis arma & numismata, in quibus Julii Cæsaris, Octavii Augusti imagines, atque inscriptiones agnosci potuerunt, reperta, magni cum Romanis initi prælii memoriã conservarunt: & demum non Westphaliantum & Paderbornenses scriptores, *Bernardus Mollerus* in descript. Rhen. lib. 5. *Hamelman.* de genealog. & famil. Comit. & Baron. infer. Saxoniz, Angar. & Westphal. *Reineccius* in not. ad Poëtam Anonym. de gest. Carol. M. *Meibomius* in Irminful. *Horvion* in panegy. Pad lib. 2. c. 9. *Pideritius* in chron. Lipp. *Strange* vol. lib. 1. Annal. Varum cum exercitu hic cæsura tradidit: Verum etiam plurimi externi, *Cuspinian.* in August. *Lazius* lib. 1. comment. Reipubl. Roman. cap. 8. *Lindembroch.* in hist. Arminii, *Carion* in chron. lib. 3. *Pighius* in Hercul. Prodigio, *Lipsius* in Tacit. *Serar.* lib. 1. rer. Mogunt. *Althamerus* in Tacit. de morib. German. *Brouverus* lib. 1. Annal. Trevir. *David Chytr.* in orat. de Westphalia, *Calvisius*, *Isac. Pontianus* lib. 1. orig. Franc. cap. 9. *Teschemach.* in chron. Clivia, March. *Joannes Henricus Hagelgans* in suo Arminio An 1643. edito, *Gratianus Episcopus Amerinus* in vitã Card. Commendonis lib. 2. *Per Westphalos iter vertit, visis circa Paderbornam campis saltibusque Variã olim clades, & Arminii victoriã claris. Quae loca adhuc post tot seculorum spatium à Germanis, cum gloriã & ostentatione Majorum suorum virtutis, monstrantur.*

3. VARUS ET ARMINIO STRATUS AB HOSTE JACET.]
Tacit. lib. 1 Ann. *Sed Varus, fato & vi Arminii cecidit.* Cùm enim metueret, ne vivus in hostium potestatem veniret, sibi ipsi manus intulit. Dio lib. 56. *Ideo Varus alique primores, jam acceptis vulneribus, cùm metuerent, ne vel in hostium potestatem vivi venirent, vel ab infensissimo hoste interficerentur, sibi ipsi manus attulerunt.* Velleius lib. 2. *Duci plus ad moriendum quàm ad pugnandum animi*

fuit, quippe paterni a vitig, exempli successor se ipsum trans fixit. Tacit. 1. Ann. Et cladis ejus superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, primum ubi vulnus Varo adaectum; ubi infelici dextrâ, & suo ictu mortem invenerit. Zonaras Annal. tom. 2. Itaque Varus & præcipui quique vulnerati, metuentes ne vivi in hostium potestatem venirent, ultrò sibi necem consciverunt. Non sine causâ duram captivitatem, aut acerbam mortem à Germanis timuit, quibus adeò invisus, ut abditum mortui corpus effoderint, laceraverintque. Flor. lib. 4. cap. 12. Ipsius quoque consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum. Velleius lib. 2. Vari corpus semiustum hostilis laceraverat feritas, caput ejus abscissum, latumque ad Maroboduum, & ab eo missum ad Casarem, gentilitii tamen tumuli sepulturâ honoratum est. Qualis autem genere, ingenio, moribusque fuerit, & quibus rebus tantum sui Germanorum odium incurrerit, Velleius l. c. prodidit. Varus Quinctilius illustri magis, quàm nobili ortus familiâ, vir ingenio mitis, moribus quietus, otio magis castrorum, quàm bellicæ assuetus militiæ; pecuniæ verò, quàm non contemptor, Syria, cui præfuerat, declaravit, quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit. Cur illustri magis ob recentes magistratus & honores, quàm nobili five antiquâ familiâ ortum asserat, Carolus Patinus de familiis Roman. admiratur; cum Livio teste, An. U. C. 350. M. Quinctilius Varus Tribunus militum consulari potestate, Dictator verò clavi figendi causâ, An. U. C. 421. Cn. Quinctilius creati fuerint. Interim qualicumque loco natus fuerit, non poterant Germani avaritiam ejus, & imperandi modum tolerare. Dio l. c. Ubi autem Quinctilius Varus, Germaniæ post administratam Syriam præfectus, rebus ibi gubernandis susceptis imperare, pecuniasque uti à subditis exigere, Germani ejus inceptum non tulerunt, primoribus ipsorum amissum principatum desiderantibus, vulgò consuetam rerum rationem peregrinæ dominationi anteferebant. Oderant præterea libidinem ac superbiam. Flor. l. 4. c. 12. Quippe Germani victi magis, quàm domiti erant, moresque nostros magis, quàm arma induerant sub Imperatore Druso. Postquam verò ille defunctus, Vari Quinctilii libidinem ac superbiam, haud secus, quàm severitiam odisse cœperunt. Orosius lib. 6. cap. 21. Quinctilius Varus cum tribus legionibus à Germanis rebellantibus, mirâ superbiâ atque avar-

avaritiâ in subjectos agens, funditus deletus est. Zonaras l. c. Sed cum Quintilius Varus Germaniâ præpositus, eos subito ac penitus ab inveteratâ consuetudine revellere aggrediretur, superbeque & avarè ut mancipiis imperaret, ferre non potuerunt. His ille moribus & vitiis causam bello præbuit; infidiis verò & cladi occasionem dedit falsa ejus de Germanis opinio, socordia, & militum dissipatio. Velleius l. c. Is cum exercitui, qui erat in Germaniâ, præset, concepit esse homines, qui nihil præter vocem haberent hominum; quique gladiis domari non poterant, posse jure mulceri. At illi in summam socordiam perduxere Quintilium, usque eò, ut se Prætorem Urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniâ finibus exercitui præesse crederet. Flor. l. c. Ausus ille agere conventum; & in castris se direxerat, quasi violentiam barbarorum & licetoris virgis, & præconis voce posset inhibere. Dio l. c. Ibi summa in pace ac amicitia erga eum viventes, in hanc eum opinionem adduxere, quasi possent absque militum opera in servitute contineri. Igitur Varus neque milites, quod in hostico fieri debet, uno loco continuit. Præcipuè verò securitas, & nimia fiducia in eo arguitur. Flor. l. c. Tanta erat pacis fiducia, ut ne præditi- Etâ quidem, & proditâ, per Segesten unum principum, conjuratione commoveretur. Itaque improvidum, & nihil tale metuentem, improvisò adorti, quum ille (O securitas!) ad tribunal citaret, undique invadunt. Velleius l. c. Id Varo per virum ejus gentis fidelem, clarique nominis Segesten indicatur, negat itaque se credere, spemque benevolentia ex merito aestimare, nec diutius post primum indicem secundo relictus est locus. Dio l. c. Jam fidente rebus Varo, ac nihil tale exspectante; ac non modo fidem omnem iis, qui rem, ut erat, suspicantes, eum, ut caveret sibi, monebant, abrogante, sed etiam objurgante eos, quòd frustra sibi timerent, ac illos in invidiam vocarent, repente ex composito quidam ex longinquis Germani insurgunt. Hinc illa Segestis apud Tacit. 1. Ann. querelâ: Ego raptorem filia mea Arminium apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci, dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat, ut me & Arminium, & conscios vinceret. flagitavi: testis illa nox, mihi utinam potius novissima! quæ secuta sunt, defleri magis, quàm defendi possunt. Orta vel aucta hujusmodi fiducia ex conviviis, & assiduâ consuetudine cum

cum Arminio & Sigimero. Dio l. c. *Erant inter eos, qui conspiraverant, & belli, quod tum constabatur. precipui Arminius & Sigimerus, semper cum Varo conversantes, sæpiusque convivantes.* Defuit demum consilium. Velleius lib. c. *Ex quo apparet, Varum sanè gravem & bonæ voluntatis virum, magis Imperatoris defectum consilio, quàm virtute destitutum militum, se magnificentissimumque perdidisse exercitum.* Unde Tiberius proximo anno in Germaniam missus, cum animadverteret, *Varianam cladem temeritate & negligentia ducis accidisse, nihil non de consilii sententiâ egit; semper aliàs sui arbitrii, contentusque se uno, tunc, præter consuetudinem, cum pluribus de ratione belli communicavit; curam quoque solito exactiorem præstitit.* Suetonius in Tib. cap. 18. Sed et si culpâ Vari ignominiosa clades contigerit; mansit tamen manetque in pluribus locis celebrius memoria nominis ejus: nam *Varisberg*, vulgò *Forstenberg*, nobilium Virginum Collegium in Cliviâ, *Vari montem*, Pighius in Hercule Prodicio; *Varburgum*, in signe ditionis Paderbornensis oppidum, *Variburgum* Serar. l. 3. rerum Mogunt. notat. 29. ad vitam S. Bonifacii, interpretantur. Nec minori ratione sunt qui putent, *Varenholtum* in comitatu Lippiensi; in diocesi Monasteriensi *Varendorpium* urbem, & *Varlariam* Præmonstratense cœnobium à Varo appellari, atque illud *Vari pagum*, hoc *Vari castra* significare.

4. ET ARMINIO,] de quo dissimili planè Varo Velleius. *Tum juvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, & jam civitatis Romanæ jus equestremque consecutus gradum, segnitiâ ducis in occasionem sceleris usus est, haud imprudenter speculatus, neminem celerius opprimi, quàm qui nihil timeret, & frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem. Primò igitur paucos, mox plures in societatem consilii recipit; opprimi posse Romanos & dicit, & persuadet; decretis facta jungit, & tempus insidiarum constituit.* Sunt qui ad Arminium nostrum ex militiâ Romanâ, in quâ ductor popularium meruerat, notum & celebrem in Urbe respexisse velint Virgilium lib. II. *Æneid. v. 642.*

De

*Dejicit Herminium, nudo cui vertice fulva
Caesaries, nudique humeri; nec vulnera terrent.*

Postquam multa Arminii facta insignia Tacitus 1. & 2. Ann. memoravit, præclarissimo immaturum ejus obitum elogio prosequitur. *Cæterum Arminius abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum affectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cum variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit; liberator haud dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacefferit: præliis ambiguus, bello non victus, septem & triginta annos vitæ, duodecim potentia explevit: caniturque adhuc apud barbaras gentes.*

5. ET CAMPO IN MEDIO.] *Nomen etiamnum retinet inclytus Romanâ clade saltus Teuteberg: & victoriæ cognomine insignis campus, Wintfeldt / ad oppidulum Hornam in Westphaliâ.* Lips. in not. ad Tacit. Annal. lib. 1. n. 211. Mollerus, Lindenbrochius, Hamelmannus, Reineccius, Serarius, Isac. Pontanus, Calvisius, Pideritius, Stangevolius, II. suprâ §. 2. citatis, Ægidius Bucher. in Belg. Roman. lib. 3. c. 1. in fine. Hi omnes inter monumenta victoriæ de Romanis reportatæ referunt campum, seu jugi planitiem, vulgò Wintfeldt / appellatam haud dubiè à victoriâ; nam vincere Germanis *winnen* dicitur; verique simile videtur, de campo hoc loqui Tacit. lib. 1. Ann. *Medio campi albertia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata.*

6. PUBES GERMANA.] Tacit. 1. Ann. Suet. in Aug. c. 23. Flor. Velleius II. cc. Verè Germana pubes non natione tantum, verum etiam virtute, cujus cum aliàs sæpissimè, tum in prælio Variano illustre specimen dedit; falsò autem & immeritò de Germanis Velleius, *quod nisi expertus vix credebat, in summa feritate versutissimi, natumque mendacio genus.* & Strabo scribit lib. 7. *adversus hos (Germanos) plurimum utilitatis in incredulitate: quibus fides habita est, ii maxima damna intulerunt: ut Cherusci, & eorum subditi, apud quos tres Romanæ legiones cum Duce Quintilio Varo, contra datam fidem, insidiis circumventæ, perierunt.* Alienissima hæc calumnia ab indole, & moribus gentis, cujus fides tantam semper laudem habuit,

D

ut

ut vel ipsi Imperatores Romani in Germanorum se custodiam traderint, & Frisiorum legati Romæ ausi gloriari, *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse.* Tacit. lib. 13. Annal.

7. IMPERII GEMINAS NOBILE PIGNUS AVES.] Florus l. 4. c. 2. Tacit. 2. Ann. *Et cladis ejus superstites pugnam aut vincula elapsi referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas, quas Germanicus Romanas aves, propria legionum numina apud eundem lib. 2. Annal. appellavit.*

8. DESINAT EUPHRATES PARTHOS MEMORARE TRIUMPHOS.] Grave quidem vulnus clade Crassianâ populus Romanus à Parthis accepit. Flor. lib. 3. cap. II. ingens inde fama Euphrati; verum multis nominibus

9. CLARIOR EST CÆSO LUPPIA QUINCTILIO:] de quo reportata victoria magnum nomen decusque gerit in elogio, quo Germaniam Tacit. de morib. Germ. ornavit. *Sexcentimum & quadragagesimum annum urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt arma, Cecilio Metello ac Papirio Carbone Coss. ex quo si ad alterum Imperatoris Trajani consulatum computemus, ducenti ferme & decem anni colliguntur, tam diu Germania vincitur. Medio tam longi ævi spatio multa invicem damna. Non Samnis, non Pæni, non Hispania Galliæve, ne Parthi quidem sæpius admonere. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis, quam cadem Crassi, amisso & ipse Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? At GERMANI, Carbone, & Cassio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cepione, M. quoque Manlio fuscis vel captis, quinque simul consulares exercitus populo Romano; Varum, tresque cum eo legiones etiam Casari abstulerunt. nec impunè C. Marius in Italia, divus Julius in Galliâ, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Casaris minæ in ludibrium versa. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere: ac rursus pulsî inde, proximis temporibus triumphati magis quam victi sunt.*

10. RAPTA JOVI LATIO.] Inscriptio monumenti Capitolini apud Lazium lib. 7. comment. Reip. Rom. c. 4. Vellejus lib. 2. c. 91. Sueton.

Sueton. in Aug. c. 21. Florus l. 4. c. 12. Eutropius l. 7. in Aug. Ovidius l. 5. & 6. Fast. & l. 2. Trist. Horatius l. 4. od. 15.

Et signa nostro restituit Jovi,

Direpta Parthorum superbis

Postibus: &c.

Quantopere signis, sive *ultrò*, ut Florus, sive, ut Suetonius ait, *repositis*, redditis gavissus sit Augustus, indicant tot & tam varii hæc de re signati nummi veteres cum inscriptione SIGNIS RECEPTIS: quorum icones apud Lazium l. c. expressæ.

II. HIC AQUILAS OBTINET USQUE SUAS.] Arminius apud Tacit. lib. 1. *Cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, que diis patriis suspendit.* Nondum ergo tunc, nec unquam Augusto remissa fuerant; an postea ductu Germanici, & auspiciis Tiberii recepta, auctores inter se dissentiunt. Affirmat Tacit. lib. 1. Ann. *Bructeros suaurentes, expeditâ cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit; interque cadem & prædam reperit undevicesime legionis aquilam cum Varo amissam.* lib. 2. *Ipsè majoribus copiis Marfos irrumpit: quorum dux Malo vendus, nuper in deditiõnem acceptus, propinquo luco defossam Variã legionis aquilam modico presidio servari indicat.* Ad quem locum Lipsius not. 62. *Hic autem inventa aquilarum una, & supra lib. 1. altera; ergò recepte nunc omnes.* Quâ de causâ arcus erectus dicaturque: Tacit. l. 2. *Fine anni arcus propter adẽ Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; & ades Fortis Fortuna &c. dicantur.* Quin Dio lib. 57. scribit. *At Germanicus è expeditione in Germanos prosperâ ad Oceanum usque processit, barbarisque vi devictis, ossa eorum, qui cum Varo ceciderant, lecta humavit, signaque militaria recepit.* Sed idem Dio lib. 60. Claudio demum Cæsare, unicam quæ restabat aquilam, receptam perhibet: ita enim habet. *Eodem anno (U.C. DCCXCIV) Sulpitius Galba Chattos vicit, & P. Gabinius Marfos, qui inter alia, que laudi essent, militarem aquilam que sola è clade Variã adhuc supererat, recuperavit.* Hic aut Tacitum nos fallere, aut Dionem, necessè est. Quam enim aquilam Tacitus, Malevendo Marforum duce atque indice, Germanicum Cæsarem recepissè à Marfis, hanc Dio Cassius scribit Claudio demum Cæsare per Legatum Gabinium esse recuperatam. Facit hæc dissensio magnorum

rum inter Romanos scriptorum, ut suspicari libeat, non adeò exploratum fuisse ipsis scriptoribus, aquilæne omnes redditæ fuerint, nec ne. Ideò Floro potiùs inhærendum censeo, qui lib. 4 c. 12. *Signa, & aquilas duas adhuc barbari possident; tertiam signifer prius, quàm in manus hostium veniret, evulsam mersamque intra baltei sui latebras gerens, in cruenta palude sic latuit.* Sed an & hæc aquila relata sit ad Romanos abruptit Florus. Lipsius ut Florum Tacito conciliet, suspicatur Florum, qui epitomen Livii dedit, ex persona & ætate Livii tantùm loqui, quâ nondum redditæ erant aquilæ à Germanis. At quis credat Florum, quem Trajani tempore vixisse volunt, hanc ævo suo populi Romani gloriam ex receptis aquilis dissimulare potuisse, quando tanto triumpho receptas de Parthis aquilas legerat. Quapropter non desunt, qui Aquilas nunquam omnes è Germania receptas sentiunt. Quos inter Cuspinianus Florum secutus in vita Augusti. *Nec unquam hæc redditæ sunt Imperatoribus Romanis, quod Parthi fecerunt, sed semper in hunc usque diem servatæ; licet Tacitus scribat Germanicum, cum in Teutoburgiensi saltu reliquias Variana cladis inspicere concupisceret, per L. Stertinium apud Bructeros undevicesimæ legionis aquilam cum Varo amissam reperisse.* Majorem ergò fidem hac in re Floro, quàm Tacito habendam esse, & non sine ratione censuit Cuspinianus: si enim verè Variana signa recepta fuerunt, cur Tacitus tantùm ac Dio, & quidem diversè id meminerunt? nam signa à Parthis remissâ poëtæ pariter & historici magno numero & consensu celebraverunt. Cur Velleius, quod gratum, lætum & magnæ gloriæ Tiberio erat, in laudibus ejus alioquin immodicus siluit? quomodo contrarium scribere Florus ausus esset? Arcus quidem similis esse potuit triumphis, quos apparatu splendidos, victoriæ autem inanes falsosque, de Germanis non rarò Imperatores Romani egerunt; quod Tacitus quoque de morib. Germ. agnovit. *Inde proximis temporibus triumphati magis, quàm victi sunt.* Alio quoque & excellentiori quidem modo aquilas suas Luppia usque obtinet, imperio nimirum ad Francos primùm, & ab his ad Saxonas, utrosque Luppia aliqua ex parte quondam accolas, translato. Nec desunt, qui imperii insignia ab aquilis clade Variana raptis originem accepisse existimant: ita enim senserunt & scripserunt Cuspinianus, & Ulricus Huttenus: *ille in Aug. Non enim biceps est aquila, ut imperitum vulgus credit: sed duæ simul; quarum altera alteram*
expan.

expansis alis obtegit, tertiam signifer legionis tertia abstulit, paludeque demersit, ne in hostium manus veniret, alioqui tres haberemus aquilas in insignibus Imperii. Hic verò & clarius in carmine de Germania non degeneri:

*Vindice ut Arminio, celeris prope rura Visurgis,
Romanas acies, miro Germania motu,
Quintiliumque ducem conciderit, unde birostræ
Contigerint aquila, traducti insignia regni,
Excussumque jugum, non tantum hæc tempora nosset.*

Horum astipulatorem Flavium Illyricum exagitat & refellit Card. Bel- larminus de translac. Imp. Rom. lib. 1. c. 7. §. 2. & *Romanos Imperatores negat bicipitem aquilam in insignibus ferre ob duas aquilas ab Arminio quondam Vari Legionibus detractas: non enim duas aquilas in insignibus Imp. gerere, sed unam divisam in duo capita: cujus rei causam esse, quòd imperium esset inter duos principes divisum, quorum alter in occidente, alter in Oriente sedem habebat.* Atqui etiam prius, quàm imperium divideretur, in columna Trajana & Antoniana videre fuit duplicem aquilam concorporatam, sicut in Imperii insignibus hodie solet. Lips. in analectis ad Milit. Rom. dialogò 11.

12. PENE EXITIABILIS.] Sueton in Aug. c. 23. *Craves ignominias cladesque, duas omnino, nec alibi quàm in Germania, accepit, Lollianam & Varianam: sed Lollianam majoris infamie, quàm detrimenti; Varianam penè exitiabilem, tribus legionibus, cum duce legatiisque, & auxiliis omnibus, caesis.* Magnitudinem igitur hujus cladis, quæ à Suetonio penè exitiabilis, à Velleio atrocissima calamitas vocatur, facîle quis cogitatione comprehendet, sive cum Polybio lib. 6. tribuat legioni quina millia peditum, & trecentos equites, sive cum Vegetio peditum sex millia, equites septingentos & triginta duos. Hujus itaque exercitûs cum auxiliis omnibus, quæ è sociis conscripta non Minorem certè numerum confecerint, ad internecionem deleti nuntius ingentem mœrorem meturnque Augusto, & Urbi attulit. Velleius l. c. *Ordinem atrocissima calamitatis, quâ nulla post Crassi in Parthis damnium, in externis gentibus gravior Romanis fuit, justis voluminibus, (utinam cum xx. libris de bellis Germanicis à Plinio scriptis superessent!) ut alii, ita nos conabimur exponere.* Nunc summa de-

flenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplinâ, manu, experi-
 entiâque bellorum inter Romanos milites princeps, ad internecio-
 nem trucidatus est. Flor. lib. 4. cap. 12. Nihil illâ cade per palu-
 des, perque silvas cruentius: nihil insultatione barbarorum intolera-
 bilius, præcipuè tamen in caesarum patronos. Aliis oculos, aliis ma-
 nus amputabant: unius os sectum, recisâ prius linguâ, quam in ma-
 nu tenens barbarus, tandem, inquit, vipera sibilare desiste. Sueton.
 loco cit. Hæc nunciatâ, excubias per Urbem indixit, ne quis tumultus
 existeret: & presidibus provinciarum propagavit imperium, ut &
 à peritis & assuetis socii continerentur. Vovit & magnos ludos Jo-
 vi Opt. Max. si rempublicam in meliorem statum vertisset: quod
 factum Cimbrico Marsicoque bello erat. Ad eò namque consterna-
 tum ferunt, ut per continuos menses barbâ capilloque summissò, caput
 interdum foribus illideret, vociferans: Quinctili Vare, legiones red-
 de: diemque cladis quotannis mæstum habuerit ac lugubrem. Me-
 tuebat enim, ne unâ cum Gallis Italiam ac Romam Germani pete-
 rent. Dio lib. 56. Augustus Variânâ clade auditâ, vestem, ut qui-
 dam memorant, laceravit, inque magno luctu fuit, propter amissum
 exercitum, metumque, qui à Germanis, & Gallis impendere videbatur,
 maximè quòd eas gentes jam ipsam Italiam ac Romam petituras vere-
 batur; sed neque urbana juventus magni momenti supererat, & so-
 ciorum auxilia, quæ alicujus essent pretii afflictâ erant. Nihilo-
 minus tamen ad omnia se, quantum præsens rerum conditio fere-
 bat, comparavit. Et quoniam ii, qui militari essent ætate, dare
 nomina nolebant, ex iis qui nondum annum trigessimum quin-
 tum attigissent; ex natu majoribus decimum quemque, ut
 fors in quemvis incidisset, bonis privatum, ignominia notavit: post-
 remò cum multi ne sic quidem obedirent, quosdam morte multavit,
 &c. Et quia complures Galli ac Germani Roma obversa-
 bantur, partim peregrinantes, partim inter stipatores recipien-
 di, veritus, ne quid hi novi molirentur, in insulas armatos
 amandavit, inermes urbe exire jussit. Hæc tum ab Augusto
 acta: ea quæ decreta fuerant, & inter hæc triumphus Tiberii
 de Pannoniis, Ludique omitti. Sueton in Tib. cap. 17. Nam
 sub id ferè tempus Quinctilius Varus cum tribus legionibus in
 Ger-

Germaniâ perit : nemine dubitante, quin victores Germani juncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob restriumphus ei decretus est, multique & magni honores. triumphum ipse distulit, mœstâ civitate clade Varianâ. Etsi hæc clades exitium imperio non attulerit, ingens tamen damnum ex ea consecutum: nam ut Flor. loco cit. Hac clade factum, ut imperium, quod in litore Oceani non steterat, in ripa Rheni fluminis staret.

13. CÆSARE AUGUSTO.] Paucis ante obitum ejus annis, cùm bellum Pannonicum confectum esset, & plures fulsissent cometæ. Tacit. 1. Ann. Bellum eâ tempestate, quâ vivere desiit Augustus, nullum nisi adversus Germanos supererat: abolendæ magis infamiae ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupiditate proferendi imperii. Velleius lib. 2. Tantum quòd ultimam imposuerat Pannonicum ac Dalmaticum bello Caesar manum, cùm intra quinque consummati operis dies funesta ex Germania epistola casi Varii, trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum & sex cohortium. Dioloco c. calum sapius ardere apparuerat, multi simul cometæ effulserant. Manilius l. 1.

Extremas modò per gentes ut fœdere rupto
Cùm feraductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos,
Arserunt toto passim minitantiâ mundo
Lumina, & ipsa tulit bellum natura per ignes,
Opposuitque suas vires, finemque minata est.

De tempore verò acceptæ cladis variant auctores: Lindebrochius in hist. Armin. & Helmovicus in teatro, imputant ei annum à nato Christo 12. imperii Augusti 52. & U. C. 762. sub P. Cornelio Dolabella, & C. Junio Coss. quibus de anno Christi Baronius, & plures consentiunt; etsi Browerus, Horrius & Calvisius 9. & alii 10. ponant: similiterque, juxta Pighium tom. 3. Annal. l. 18. ac Sigonium comment. in Fastos, annum U. C. vel 761. vel 763; Coss. Sulpitio Camerino & Poppæo Sabino, ut Browero & Stangevolio placet. Quod spectat ad tempus anni, longius astatem processisse, ex Velleio colligitur: *Mediam ingressus Germaniam jurisdictionibus agendæque pro tribunali ordine, trahebat æstiva.* Diem denique cladis tam memo-

rabi-

rabilis, quem Augustus *mæstum ac lugubrem quotannis habuit*, IV. Non. Sextil. *diem* enim vero, ut notat Gellius lib. 5. cap. 17. & Macrobius lib. 1. cap. 16. *inominalem*, quo malè ad Cannas pugnatum est, Pantaleon, Eberus, & qui præterea Beroaldum sequuntur, assignant, eò, quòd Florus lib. 4. cap. 12. scribat, *Varus res perditas eodem, quo Cannensem diem Paulus, & fato est & animo secutus*. Putarunt enim sensum horum verborum esse, Varus eo die periit, quo Paulus Cannensi prælio. Verùm, ut Casaubonus in Suet. de Aug. c. 23. animadvertit, diem pro clade eleganter Florus usurpavit. Nonnulli cum Aventino malunt IV. Non. Julii. Sed frustra dies quæritur, quem veteres historici quasi ex compacto siluerunt, aut certum ideò definire fortè nescierunt, quòd, ut auctor est Dio, triduò cum Romanis fuerit dimicatum, & quidem, quod observat Henricus Hagelgans in suo Arminio, primo die haud procul Alifone ad caput Luppiaë, altero indè paulò remotiùs juxta arcem Falckenberg, tertio & ultimo prope Hornam aut Dethmoldiam.

14. ARMINIO DUCE.] Flor. l. 4. c. 12. *Duce Arminio arma corripunt*. Strabo lib. 7. *Arminii, qui belli dux fuerat Cheruscis, cum violatis pactis Varum Quinctilium invaderent*. Tacit. 2. Ann. *Vis nationum, virtus ducum in aquo: sed Maroboduum regis nomen invisum apud populares, Arminium pro libertate bellantem favor habebat; desertus tamen ab Ingviozero fuit, non aliam ob causam, quàm quia fratris filio juveni patruus senex parere dedignabatur*. Tacit. 2. Annal. Dux igitur Arminius gentis suæ, & sociorum ejus fuit, omnibus hujus muneris partibus egregiè functus, imò & militis, *qui manu, voce, vulnere sustentabat pugnam*. Tacit. 2. Annal.

15. A CHERUSCIS.] Inter Germaniæ populos, à quibus Variana strages edita, eminuère Cherusci, validissima tum natio, à Cæsare lib. 6. Velleio lib. 2. Strabone lib. 7. Tacito lib. 1. 2. II. 12. 13. Annal. & de morib. Germ. Plinio lib. 4. cap. 14. Floro lib. 4. cap. 12. Dione l. 54. 55. 56. Fastis Capitolinis apud Onuphr. & Pighium, Nazario in panegy. descripta celebrataque. Non omnes inter Albim & Visurgim, ubi vera & præcipua sedes eorum fuit, & silva *Bacenis* pro nativo muro objecta, Cheruscis à Suevis, Suevosque à Cheruscis, in-

juriis

juriis incurfionibusque prohibuit; etiam pro parte aliqua cis Visurgim habitârunt. Dio lib. 54. de Druso: *Lupiae fluminis ripis ponte junctis, Sigambros irrupit, perque eos in Cheruscorum fines usque ad Visurgim processit.* Velleius lib. 2. *Intrata protinus Germania, &c. recepti Cherusci, & amnis mox nostrâ clade nobilis transitus Visurgis.* Itac. Pont. de orig. Franc. lib. 1. cap. 9. *pro parte cis Visurgim coluisse non abnuerim.* Cluver. lib. 3. German. antiq. cap. 19. Maximè Arminio duce gens hæc floruit, qui Chattos & Cheruscos, cum quibus illi, teste Tacito 12. Ann. *æternum discordant,* conciliaverat, ut aliquamdiu junctis viribus Romanorum imperium propulsarent; eo vero defuncto recruduit vetus odium, evenitque quod Tacit. de morib. Germ. memorat. *In latere Cauchorum Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quiescas. ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur. Cattus victoribus fortuna in sapientiam cessit. tacti ruinâ Cheruscorum & Fosi, contermina gens.* Mansère tamen adhuc ævo Claudiani veteres ad Albim sedes, nomenque Cheruscorum: quod ipse testatur in panegy. de IV. consulatu Honorii:

----- *Et ingentes Albim liquere Cherusci.*

16. BRUCTERIS.] Non solum Cherusci, verùm etiam Bructeri Varianam cladem effecerunt, qui propterea sua exusserunt, atque à Germanico vastati. Tacit. 1. Ann. *Bructeros, sua urentes, expedita cum manu L. Stertinius, missu Germanici, fudit: interque cadem & prædam reperit undevicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum.*

17. MARSIS.] Antiqua, & claræ originis in Germania gente. Tacit. de morib. Germ. *Celebrant carminibus antiquis Tuistonem Deum terrâ editum, & filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tres filios assignant, &c.* Quidam autem, licentiâ vetustatis, plures Deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambrivios, Suevos, Vandalios affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Maximè iis infestus Germanicus fuit, abolendæ infamiæ cau-

sâ, ob amissum cum Quintilio Varo exercitum, à Tiberio in Germaniam missus. Tacit. 1. Ann. *Ventumque ad vicus Marsorum; & circumdatae stationes. Quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervastat. Profana simul, & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tansana vocabant, solo æquantur.* Idem lib. 2. *Ipse (Cæsar) majoribus copiis Marsos irrumptit, quorum Dux Maloendus, nuper in deditioem acceptus, propinquo luco defossam Varianae legionis aquilam, modico presidio servari indicat.* Causa igitur hujus vastationis, & irruptionis non alia, quàm quòd Varum, per fines Marsorum ad Amisiam, Dalichium, & Aldenbecam porrectos, ad Visurgim proficiscentem, ab iisdem & conterminis populis cæsum meminerat. Cluver. lib. 3. Germ. antiq. c. 11. Marsorum vestigium adhuc extat in Dithmarsen / pago diecesis Paderbornensis.

SAL-